

УДК 339.726

JEL O19

DOI 10.32782/2786-765X/2024-5-24

Чопик Ю.Є.аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3419-3234>

ОСНОВНІ ГРАВЦІ У СФЕРІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ КРАЇН

У статті визначено та систематизовано ряд акторів, які відіграють важливу роль у процесах повоєнної відбудови. Мета дослідження – проаналізувати та систематизувати інформацію про ключових акторів, які відіграють важливу роль в період повоєнного відновлення країни, а також визначити, які з них можуть потенційно стати найбільш впливовими під час повоєнного відновлення саме України. За допомогою аналізу історичної літератури, сучасного стану міжнародних відносин, звітів міжнародних організацій, та інших джерел, досліджено роль таких гравців міжнародної відбудови, як міжнародні неурядові організації (НУО), ООН та її структури, міжнародні фінансові організації, країни та наднаціональні організації, держава, що відновлюється, та її громадянське суспільство. Станом на зараз Україна знаходиться в стані війни, але вже потрібно планувати повоєнне відновлення держави. У статті наведено основних акторів у сфері повоєнної відбудови, а також проаналізовано яку роль вони можуть відіграти при відбудові саме України. Стаття наводить три дослідницькі питання, відповіді на які дозволяють детально розглянути ролі основних гравців у сфері міжнародної відбудови.

Ключові слова: повоєнна відбудова, післявоєнне відновлення, актори міжнародного відновлення, зовнішні інвестиції.

Постановка проблеми. З лютого 2022 року Україна знаходиться у стані повномасштабної війни з РФ. За більше ніж два роки держава зіткнулась з великою кількістю викликів і проблем, включно з руйнуванням інфраструктури, еміграцією, і загальним падінням економіки. Наприклад, лише за 2022 рік ВВП країни впав на 30%, і це не дивно, адже частина територій була окупована, що унеможливило на ній будь-яку економічну діяльність, деякі виробничі потужності були вкрадені або знищені. Наприкінці 2023 року, Кабінет міністрів України презентував дослідження економічного впливу війни, проведене за участі Світового Банку. Згідно з цим дослідженням, сукупні втрати України склали майже 500 мільярдів доларів США. Поки триває війна, ця цифра збільшуватиметься. Тим не менш, Україна продовжує протистояти агресору та залучати міжнародну підтримку, а в інформаційному полі можна все частіше почути про потребу вироблення стратегії повоєнного відновлення держави, яка б дозволила Україні не лише повернутись до довоєнного рівня розвитку економіки, але й успішно продовжити розвиток, щоб наблизитись до стандартів Європейського Союзу. У аналітичній літературі згадуються різні актори, що відіграватимуть важливу роль при повоєнній відбудові України, але часто не вистачає систематизованого, конкретного підходу до визначення конфігурації та ролей таких гравців. Враховуючи ці реалії, потрібна систематизація таких гравців,

для того щоб більш структуровано розуміти як кожен із них може вплинути на процес відновлення.

У рамках цього дослідження важливо відповісти на три дослідницькі питання. В сукупності, відповіді на них дозволять сформулювати систематизоване розуміння того, якими є основні гравці у сфері післявоєнної відбудови, з якими викликами вони стикаються та які сильні сторони мають, а також яку роль вони відіграватимуть в майбутньому при відбудові України.

1) Які актори є найважливішими у процесі повоєнної відбудови країн?

2) Якими є основні спроможності (сильні сторони) головних акторів, що беруть участь у процесі відбудови та виклики, з якими вони стикаються?

3) Які основні актори можуть відіграти найважливішу роль при повоєнній відбудові України?

Сформульовано гіпотези, порядок яких відповідає порядку дослідницьких питань:

1) У процесі повоєнної відбудови бере участь велика кількість гравців, кожен з яких може відіграти важливу роль залежно від ситуації. Проте, найбільш впливовими акторами є сама держава, що відновлюється, великі міждержавні організації, та фінансово і політично впливові держави.

2) Основні сильні сторони гравців, що беруть участь у відновленні залежать від конкретного актора, що розглядається.

Наприклад, для великих міжнародних організацій – це можливість залучати підтримку багатьох держав та врегульовувати конфлікт, для впливових країн чи наддержавних структур – великий фінансовий потенціал для допомоги, для громадянського суспільства в державі, що відновлюється – можливість контролювати прозорість процесів відбудови. Виклики відрізняються залежно від ситуації, можуть впливати на декількох акторів одночасно, і включають внутрішню нестабільність держави, руйнування урядових структур, підвищений ризик корупції, ризик повернення активної фази конфлікту, тощо.

3) Для майбутньої відбудови України найважливішими акторами будуть зовнішні країни та наддержавні структури, такі як США та ЄС, великі міжнародні організації (такі як ООН, МВФ, Світовий Банк, та інші), і сама держава з її урядом та громадянським суспільством.

Для написання статті за основу було взято бібліографічний метод дослідження. Головну увагу при дослідженні приділено аналізу історичних даних, а також сучасних статей, аналітичних матеріалів, і звітів. За допомогою аналізу цих матеріалів, буде дано відповіді на перераховані вище дослідницькі питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі автори зазвичай фокусуються на різних окремих гравцях, таких як держава чи організація, що відіграють важливу роль при відновленні країн після війни. Частина авторів у деталях вивчають саме тему відновлення України, яка частково вже відбувається під час війни, а також залучення інвестицій у державу. Також існує велика кількість аналітичних та наукових матеріалів, що досліджують теоретичні підходи до відновлення та гравців, які відігравали важливу роль під час відновлення країн протягом історії. Процеси відновлення державного або міжнародного масштабу важко пояснити, не розуміючи того, як розподіляються ролі серед різних акторів, залучених у них.

Суб'єктами повоєнної відбудови може бути цілий ряд гравців. Огляд існуючих робіт та підходів до повоєнного відновлення дозволяє виокремити ряд ключових акторів, які можуть відігравати важливу роль при відбудові (навіть під час конфлікту, що продовжується). Насамперед, чи не найважливішою в такому процесі є держава, де проходять зусилля з відбудови, особливо якщо у ній збережені державні структури і органи, здатні керувати такими процесами. Громадянське суспільство є чинником, який робить будь-які державні та зовнішні зусилля з відбудови більш

підзвітними та прозорими (Zhernakov M. [20]; Landi E. [14]; Musinguzi D. [16]). Часто у фокусі досліджень знаходяться неурядові (особливо гуманітарні) організації, в тому числі локальні та міжнародні. Вони можуть відігравати важливу роль у довгостроковій перспективі, оскільки залучають та координують ресурси для допомоги постраждалим державі та її населенню (Will NGOs Replace [8]; Давидова Ю., Гребінник Д. [21]). Водночас, дехто відзначає ризики глибокого залучення неурядових організацій у процесі допомоги та відбудови (Deserrano E. & Nansamba A. [12]). Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її частини, такі як ПРООН, ВООЗ, та інші, попри часту критику через брак ефективності, залишаються ключовими, коли йдеться про привернення міжнародної уваги та зусиль до відбудови, координації роботи міжнародних організацій на місцях тощо (Balakir K. [10]; Peacebuilding and Post-Conflict Recovery [3]; Ukraine Humanitarian Response [5]). Окрім системи ООН, у дослідженнях часто відзначають важливу роль великих міжнародних фінансових інституцій, таких як Міжнародний Валютний Фонд та Світовий Банк (Romanovych D [18]). Автори також часто згадують держави, які надають фінансову допомогу та беруть участь у відбудові та інвестиціях, направляючи ресурси у ту чи іншу країну залежно від своїх економічних можливостей та політичних рішень (Masters J. & Merrow W. [15]). Нарешті, приватний сектор відіграє дуже важливу роль, оскільки від нього залежить економічна активність в державі на етапі відновлення та після нього, інвестиції в бізнес, створення робочих місць тощо (Bray J. [11]; Терес Ю. [23]). В це поняття можуть входити як представники бізнесу всередині країни так і міжнародні компанії, що інвестують кошти. Для кожного з перерахованих акторів теоретики виділяють певну роль в рамках повоєнної відбудови. Проте, важливо розуміти, що ступінь участі та впливу кожного з цих акторів може відрізнятися залежно від ситуації, і не існує єдиного підходу до розуміння їх ролей у всіх ситуаціях повоєнного відновлення. Дане дослідження допоможе глибше зрозуміти роль кожного зі згаданих акторів при повоєнній відбудові держави, а також оцінити як такі гравці можуть вплинути на майбутнє відновлення України.

Мета дослідження – проаналізувати та систематизувати інформацію про ключових акторів, які відіграють важливу роль в період повоєнного відновлення країни, а також визначити, які з них можуть потенційно стати

найбільш впливовими під час повоєнного відновлення саме України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні визначення неурядових організацій (НУО). Наприклад Deutsche Welle визначає їх як неприбуткові формальні громадські об'єднання за інтересами, які беруть участь у громадській діяльності. Неурядові організації також можуть визначатись як група осіб, зазвичай не пов'язаних напряду з будь-яким урядом, створена для надання послуг громадянам, забезпечення соціальних потреб, просування певної політики, тощо. Неурядові організації бувають міжнародними та місцевими, відрізняючись, таким чином, за своїм мандатом, масштабом діяльності, та залученістю у різні держави та регіони. Неурядові гуманітарні організації та організації міжнародного розвитку різних розмірів та напрямів вже давно працюють в Україні, часто виступаючи за просування інтересів населення, а також його здатності до забезпечення себе усім необхідним в часи кризи чи конфлікту. Дослідники відзначають, що НУО, завдяки своїй специфічній природі та специфіці роботи, роблять важливий внесок у гуманітарну допомогу населенню та повоєнну відбудову. Згідно з дослідженням Voice (2000), неурядові організації, незважаючи на їхню різноманітність, мають деякі спільні риси [4]. Серед них, наприклад, залучення

громадянського суспільства, можливість уникнення бюрократії під час діяльності.

Чи не усі повоєнні ситуації вимагають значної фізичної реконструкції. Однак, добре розвинуте громадянське суспільство разом із незалежними засобами масової інформації та надійною судовою системою так само є важливими для фізичної відбудови та досягнення сталого економічного зростання. Надзвичайно важливими розглядаються зусилля, спрямовані на відбудову суспільства шляхом відновлення верховенства права та створення політичного діалогу та участі громадськості. Як показує світова практика, зібрана у різних регіонах і за різних ситуацій, НУО можуть відігравати вирішальну роль в напрямку побудови діалогу та залучення суспільства. У той же час, є чимало критиків, які підкреслюють, що у багатьох випадках, НУО перестають фокусуватись на потребах постраждалого населення і натомість борються за фінансування і власне виживання у сфері [8]. Це проблема, яку також потрібно брати до уваги при дослідженні ролі НУО.

У деяких випадках, неурядові організації можуть мати досвід роботи як доповнення до державних установ. Міжнародні та місцеві НУО, що мають досвід роботи у місцевому контексті, можуть виступати радниками для уряду у сферах своєї компетенції. Однак, дуже важливо відзначити, що згідно

Рис. 1. Актори в рамках повоєнної відбудови держав

з міжнародною практикою, НУО не повинні замінювати державні функції, за винятком надзвичайних ситуацій, або коли державні органи не здатні виконувати певних функцій. Координація з місцевою владою є вкрай важливою для ефективної роботи НУО, а без неї організації можуть не приносити позитивних результатів, дублюючи зусилля один одного та залишаючи непокритими інші потреби [12]. У той же час, НУО можуть грати ключову роль у сферах, які держава не може покрити самотужки в певній ситуації. Для прикладу, розмінування територій в Україні – це завдання на багато десятиліть, згідно з оцінками експертів і українського уряду [22]. Міжнародні НУО вже зараз допомагають уряду у сфері гуманітарного розмінування, скорочуючи розрив між існуючими потребами та можливостями держави, що знаходиться у стані війни [21]. Крім цього, НУО підтримують певні галузі, зокрема сектор соціальних послуг. У цій сфері НУО мають міжнародний, часто багаторічний досвід, і запроваджують більш інноваційні та гнучкі підходи, порівняно з державним та приватним секторами. Таким чином вони долають неспроможність держави забезпечувати певні потреби країни чи суспільства. Так, у ситуації, коли технічні, політичні, соціальні та гуманітарні потреби не можуть бути вирішені урядом, внесок НУО має важливе значення. Такі організації можуть забезпечити надання допомоги та підтримки вразливим категоріям людей, чий потреби недостатньо враховуються урядом або не забезпечуються в силу об'єктивних причин як нестача ресурсів та їх направлення на більш пріоритетні напрямки (ведення бойових дій та захист суверенітету). Для прикладу, неурядові організації можуть комунікувати з біженцями та внутрішньо переміщеними особами, і пропонувати консультації, допомогу та вирішення їхніх проблем на індивідуальній основі. Цілий ряд таких неурядових організацій вже діє в Україні, і їх стає все більше з огляду на увагу міжнародних донорів та гуманітарні потреби, що продовжують існувати (або навіть зростають) під час повномасштабної війни.

Міжнародні та місцеві НУО та їхні програми охоплюють і впливають на різні частини суспільства, що переживає етап відновлення або активні фази війни. Така діяльність також дає їм цінну роль сполучної ланки між державою та суспільством, а також між міжнародною спільнотою та місцевими отримувачами допомоги. Так вони отримують унікальну можливість пом'якшити соціальні та політичні конфлікти. Міжнародні та місцеві НУО також можуть створювати міцні зв'язки

з місцевими жителями та установами, допомагаючи їм ефективніше співпрацювати задля досягнення кінцевої мети – повного повоєнного відновлення країни та забезпечення потреб людей. Присутність таких організацій в країні також посилює регіональну участь у повоєнній відбудові, адже НУО можуть представляти різні держави та фінансуватись донорами з різних частин світу. Разом вони відіграють важливу роль, маючи можливість вирішувати, принаймні частково, екстрені соціальні та гуманітарні питання, а також допомагаючи у довгостроковому налагодженню зв'язків між громадянським суспільством, урядом, та міжнародною спільнотою. Однак, НУО відіграють далеко не центральну роль у повоєнному відновленні.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – це міжнародна організація, заснована в 1945 році у відповідь на перебудову міжнародного порядку та глобальні виклики, які прийшли з нею. Станом на зараз ООН складається з 193 держав-членів [2]. Організація Об'єднаних Націй та її діяльність керуються цілями та принципами, викладеними в її Статуті. Загалом цілі ООН можна узагальнити як прагнення до міжнародного миру та співпраці та умовах рівності та суверенності [2]. ООН серед дослідників міжнародних відносин часто називають універсальною організацією. Причинами такого формулювання є включення до складу держав-членів більшості країн світу та робота організації в багатьох напрямках та сферах. Разом ці фактори роблять ООН найбільшою організацією як стосовно територіального охоплення, так і стосовно спектру вирішуваних питань. Важливо також зазначити, що в ООН є велика кількість структур або суб-організацій, таких як ПРООН, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, ВООЗ, тощо [6]. Незважаючи на статус найбільшої та найавторитетнішої міжнародної організації у світі, ООН часто критикують за її неспроможність вберегти світ від нових війн та захистити світовий порядок. Однією з проблем, яку часто згадують критики, є недостатні механізми реалізації рішень організації [10]. Зокрема, державам у Раді Безпеки ООН складно ухвалювати будь-які рішення щодо розв'язаної Російською Федерацією повномасштабної війни в Україні через наявність у країни-агресора права вето. Тим не менше, ООН – це все ще головний майданчик для вирішення міжнародних конфліктів в дипломатичному полі та для обміну думками у вигляді форуму держав світу. Більше того, у структурі ООН є масштабні можливості щодо фінансової допомоги та фінансування

відбудови держав, що потерпіли від конфліктів. Саме тому важливо розуміти, як оцінюють роль ООН дослідники тематики повоєнного відновлення та відбудови та як свою роль позиціонує сама організація.

Як відзначається в офіційних ресурсах ООН, зокрема звітах від ЕКОСОП, досвід останніх років спонукав Організацію Об'єднаних Націй до зосередження на розбудові миру, в тому числі, на зусиллях, спрямованих на зменшення ризику колапсу країн чи їх повернення до стану конфлікту. Зміцнення національних можливостей для врегулювання конфліктів, а також закладення основ для сталого миру та розвитку в ООН вважаються ключовими підходами для допомоги у повоєнній відбудові. Розбудова миру в зруйнованих війною суспільствах є одним із найбільших викликів для глобального миру та безпеки. Розбудова миру потребує постійної міжнародної підтримки національних зусиль у декількох напрямках. Вони включають моніторинг припинення вогню, демобілізацію та реінтеграцію у суспільство учасників бойових дій, сприяння поверненню біженців та внутрішньо переміщених осіб, допомога в організації та моніторингу виборів нових урядів, підтримка реформ юстиції і безпеки, та посилення захисту прав людини. Організація Об'єднаних Націй була в центрі розширення міжнародних зусиль з розбудови миру, від перевірки мирних угод у Південній Африці, Центральній Америці та Камбоджі в 1990-х роках, подальших зусиль зі зміцнення миру та зміцнення держав на Балканах та Західній Африці, до більш сучасних зусиль з розбудови миру в Афганістані, Гаїті та Судані. У ресурсах ООН особлива роль в межах відбудови держав, що постраждали від конфліктів відводиться саме Економічній і Соціальній раді (ЕКОСОП). Ця організація відіграла передову роль у розробці механізмів реагування на проблеми, з якими стикаються країни, що вийшли зі стану конфлікту. У 2002 році Рада заснувала Спеціальні консультативні групи ЕКОСОП, щоб допомогти визначити довгострокові програми підтримки країн, які вийшли зі стану конфлікту, і створила дві такі групи щодо Гвінеї-Бісау (жовтень 2002 року) і Бурунді (створена в липні 2003 року) [3]. Рада також нещодавно обговорила роль ООН і міжнародного співтовариства у підтримці потенціалу Південного Судану. Це тільки окремі приклади, що наводяться ЕКОСОП у звітах організації [3].

Важливо також згадати про деталізовані політики (підходи) ООН щодо економічної відбудови постраждалих від конфліктів

держав. Як йдеться у підходах, під час відбудови суспільства, частим викликом є відновлення серед населення відчуття можливостей, гідності та надії на майбутнє. Згідно зі згаданими політиками ООН, “підтримка відбудови суспільств, держав та економік, ушкоджених конфліктом, є одним із основних обов'язків Організації Об'єднаних Націй” [7]. Створення умов для зайнятості та отримання прибутку є основними елементами вирішення таких викликів. Для громад та окремих людей, створення робочих місць і регулярний дохід можуть забезпечити засоби для життя та поступового відновлення. Такі можливості також є ключовими для включення молоді в економічні процеси та для реінтеграції колишніх учасників бойових дій. Таким чином, створення робочих місць та можливостей для самозайнятості має вирішальне значення для побудови миру у державах, що пережили війну. Політики (підходи), викладені ООН ще в 2009 році включають такі напрями як стабілізація доходу та зайнятості населення, сприяння можливостям працевлаштування на місцевому рівні, де зрештою відбувається реінтеграція, та підтримка сталого створення робочих місць і гідної праці.

Зрештою, ООН також діє у рамках гуманітарних ініціатив та екстреного реагування. Зокрема, організацією було створено фонд (Ukraine Humanitarian Fund) для накопичення та подальшого застосування коштів для гуманітарного реагування на потреби України, що виникли внаслідок спочатку війни на Сході України, а пізніше і повномасштабного вторгнення РФ [1]. В рамках лише цього фонду, згідно з останніми звітами ООН, протягом 2023 року було направлено більше 120 мільйонів доларів США на різноманітні програми неурядових організацій, що в подальшому донесли до прямих отримувачів допомоги конкретні товари або послуги відповідно до потреб [5]. З іншого боку, окремими агентствами чи підрозділами ООН реалізуються навіть набагато більш амбітні плани. Зокрема, варто відзначити запит від Управління ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА) та Агентство ООН у справах біженців (UNHCR) на \$5.6 мільярда щоб полегшити становище мільйонів постраждалих людей [9]. Згідно з повідомленням, \$3,9 млрд із цієї суми затребувано в рамках Плану гуманітарного реагування для України для забезпечення 11,1 млн людей продовольством і медикаментами. Залишок у розмірі 1,7 мільярда доларів буде спрямовано на допомогу 4,2 мільйонам українських біженців, розміщених у 10 країнах – Болгарії, Чехії, Естонії, Угорщині, Латвії,

Литві, Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині [9]. Таким чином, попри часту і значну критику ООН як організації для врегулювання конфліктів та запобігання їм, цілий ряд агенцій роблять внесок у гуманітарне реагування та відбудову постраждалих від війн держав. В тому числі, існують конкретні кроки в цих напрямках щодо України.

Більшість держав, які потерпіли від війн, часто знаходяться на досить низькому рівні економічного розвитку, багато з них є найменш розвиненими країнами світу. Отже, навіть у найкращі часи їм може бракувати фізичного та людського капіталу, щоб запобігти економічним проблемам і соціальним розбіжностям, які можуть провокувати конфлікти. Будь-які конфлікти, в тому числі зовнішні та внутрішні, ще більше зменшують і без того обмежену здатність досягнення та підтримки соціальної єдності та миру. У результаті, кожен конфлікт посилює залежність держави від зовнішньої допомоги. Важливим наслідком цього є те, що ефективне використання зовнішньої допомоги стає (особливо на ранніх етапах післявоєнної відбудови та розвитку) важливою зоною відповідальності, яка поділяється між країною, що отримує допомогу та міжнародним співтовариством. Як відзначають деякі дослідники, не можна покладати всю відповідальність виключно на одну сторону, але основна відповідальність за те, що відбувається в суверенній державі, лежить на її населенні та інституціях [19]. Саме тому і в ситуації з Україною, і в інших ситуаціях, де відбувається повоєнна відбудова, саме держава, що отримує допомогу має бути найбільш активною та зацікавленою стороною, і сильні та розвинені інституції та громадянське суспільство є чи не найбільш важливими факторами забезпечення стабільності у довгостроковій перспективі.

Є декілька важливих умов для успішного відновлення, які залежать від держав, що отримують допомогу, а також частково від тих, хто підтримує такі держави на їхньому шляху з відбудови. По-перше, держава має забезпечити безпеку для всіх, хто в ній проживає. Цей пункт є пріоритетом у країнах, що переживають повоєнну фазу. Дуже важливими є урегулювання питання можливих нових спалахів насильства, враховуючи нещодавно завершений конфлікт. Важливою в цьому плані є розбудова справедливих правоохоронних органів та судової системи. Ще одне складне та не менш важливе питання – забезпечення населення можливостями для працевлаштування, саморозвитку, навчання, та самостійного фінансового забезпечення, яке згадується також у підходах

ООН [7]. Держави можуть не мати можливостей забезпечити всі ці та інші кроки одразу після завершення конфлікту. Їм можуть допомагати (і часто допомагають) зовнішні гравці, включно з перерахованими вище міжнародними акторами. Часто така підтримка є необхідною, але, як погоджується більшість дослідників, держави та їх інституції, за можливості, повинні брати відповідальність за повоєнну відбудову суспільства та економіки на себе. І самостійно, і з зовнішньою підтримкою, саме держави, що відбудовуються, повинні бути першочергово відповідальними за максимальну можливу кількість сфер під час післявоєнної відбудови.

Хоча роль держави в цілому була описана вище і враховує в себе всі її частини, разом з громадянським суспільством, дослідження показало, що важливо виділити його як окремого важливого актора під час повоєнної відбудови. Згідно зі Світовим Економічним Форумом (WEF), "Громадянське суспільство включає широке коло організацій: громадські групи, неурядові організації, профспілки, благодійні організації, релігійні організації, професійні асоціації та фонди" [13]. Громадянське суспільство об'єднує суспільно активних людей різного віку, статі, та професій, які, взаємодіючи, можуть впливати на державну політику та розвиток країни, у тому числі через публічний контроль за високопосадовцями. Дослідники відзначають важливу роль громадянського суспільства в рамках повоєнної відбудови за різних ситуацій [16]. Наприклад, аналітики Світового Економічного Форуму (2018) наголошують на важливості громадянського суспільства наприкінці ХХ століття як важеля, що протиставляв себе диктаторським режимам в Південній Америці [16]. Звісно, багато статей та робіт присвячені громадянському суспільству в Україні. У статті Atlantic Council [20] пригадуються великі досягнення громадянського суспільства в Україні під час революції 2014-го року, та відзначається його важливість для майбутньої повоєнної відбудови України. У деяких дослідженнях також виокремлюється проблема корупції, що загострюється у більшості держав, де проходять конфлікти [14]. Як результат, страждають і самі зусилля з відбудови. Оскільки Україна може зіткнутись з цим викликом на етапі відновлення, саме громадянське суспільство може відіграти ключову роль у громадянському контролі та протистоянні корупції. Воно є важливим компонентом держави під час повоєнної відбудови, оскільки спрямовує уряд, а також контролює інституційні рішення та загальний вектор розвитку країни.

Бізнес, компанії різного розміру і спрямування, та транснаціональні корпорації (ТНК) – це важливі складові для економіки країн. Більшість дослідників та аналітиків погоджуються, що країнам у післявоєнній фазі потрібен справедливий та прибутковий приватний сектор, коли вони намагаються вийти з конфлікту та позбутися залежності від зовнішньої допомоги та втручання. Однак, безпосередньо після війни, внутрішні та зовнішні інвестиції зазвичай відбуваються повільніше, ніж сподіваються в країнах, які проходять через етап відновлення [11]. Крім того, існують складні взаємозв'язки між економічним розвитком і конфліктом, і у деяких випадках, діяльність приватного сектора може загострити воєнні ризики, а не пом'якшити їх. Ще одним фактором є те, що часто гравці з приватного сектору у повоєнному середовищі прагнуть шукати можливості, які поєднують відносно невеликі капіталовкладення з швидкими прибутками. Місцеві підприємці мають сильну мотивацію повернутись до своєї діяльності за умови стабілізації ситуації, але не хочуть ризикувати коштами, якщо не впевнені в отриманні прибутку. Ще одне спостереження дослідників – це те, що досить часто інвестори не ризикують вкладати кошти у ринки з підвищеним ризиком (наприклад після війни), якщо тільки не бачать в таких ринках можливостей отримати швидкі, високі прибутки. Bray J. [11] відзначає, що наприклад, компанії мобільного зв'язку часто одними з першими інвестують у країни після війни, оскільки інвестиції у цю сферу є порівняно невеликими, а прибутки досить швидкими. Представники інших сфер можуть бути набагато стриманішими у рішеннях про інвестиції. Говорячи про приватний сектор, важливо також згадати роль держави щодо його розвитку у повоєнний період. Державні інституції можуть робити це як мінімум у два способи: створюючи позитивний імідж країни на міжнародній арені та розвиваючи безпечний та справедливий інвестиційний клімат. Для України іноземні інвестиції після війни матимуть ключове значення для реалізації українського “Плану Маршалла” [23]. Таким чином, як і для більшості інших згаданих акторів, роль приватного сектора тісно взаємопов'язана з роллю держави.

Держави – це актори, що відіграють важливу роль у повоєнній відбудові країни-отримувача допомоги. Згідно з концепцією реалізму в теорії міжнародних відносин, саме держави є головними міжнародними акторами. Важливо відзначити, що у вищезгаданих НУО або структурах ООН саме окремі держави часто

домінують при прийнятті рішень (наприклад, щодо спрямування коштів). Окремі уряди або їх об'єднання сьогодні часто розглядаються як ключові актори при відбудові постраждалих держав. До прикладу, США вже надали Україні більше 75 мільярдів доларів станом на кінець 2023 року у різних формах допомоги [15]. За схожий період, ЄС передав близько половини цієї суми, зорієнтованої на гуманітарну та фінансову допомогу. Навесні 2024 року, Сполученими Штатами було ухвалено надання допомоги у розмірі ще близько 60 мільярдів доларів. Рішення країн про допомогу часто є набагато масштабнішими ніж від МНУО чи структур ООН, можуть прийматись швидше, і залежать здебільшого від політичної волі керівництва держав та наявності коштів у бюджеті. Більше того, країни можуть грати ключову роль для долі держави, що відбудовується через прийняття зовнішньополітичних рішень, таких як вступ до наднаціональних організацій та фінансова підтримка на етапі відбудови (у випадку України – вступ до ЄС). Вступ до таких структур як ЄС може в майбутньому стати важливим кроком на шляху повоєнного відновлення, принаймні такі думки поширені у соціально-політичній думці сучасної України. Таким чином, окремі країни або наднаціональні формування як ЄС можуть відігравати важливі ролі при повоєнній відбудові держави.

Аналітики також відзначають три всесвітні організації як особливо важливі, коли йдеться про післявоєнну відбудову. Це – Міжнародний валютний фонд (МВФ), Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), і Світовий банк. Як відзначають аналітики КРМГ [18], Світовий Банк дотримується досить нейтральної, неполітичної позиції, та зосереджується на відновленні економіки зруйнованих війною країн, визначаючи пріоритетність фінансових операцій країни за допомогою таких кроків, як фінансування інвестиційних проектів, фінансування політики розвитку та фінансування програм, орієнтованих на конкретні результати. Міжнародний валютний фонд діє схоже до Світового банку, надаючи позики потребуючим країнам за пільговими ставками. Ця політика може відігравати важливу роль на етапі кризи чи конфлікту, а також після їх завершення, та виступає фінансовим резервом для багатьох країн в таких станах. Організація також допомагає стабілізувати рівень інфляції, зростання ВВП, та рівень падіння місцевої валюти. ЄБРР, попри свою назву, має мандат, що поширюється на діяльність за межами Європи. Рамкова програма ЄБРР щодо стійкості та забезпечення засобів

Рис. 2. Рівень допомоги від США Україні у 2022 порівняно з найбільшими бенефіціарами у 2021

Примітка: червоним – військова, жовтим – фінансова, зеленим – гуманітарна

Джерело: [15]

до існування надає допомогу країнам, які безпосередньо постраждали від війни. Вона зосереджена на енергетичній безпеці, відновленні муніципальних послуг і засобів до існування для переміщених осіб, фінансуванні торгівлі та забезпеченні ліквідності для малих і середніх підприємств. Зокрема, ЄБРР зобов'язався виділити до 3 мільярдів євро протягом 2022–2023 років, щоб допомогти відновити бізнес в Україні та підтримувати функціонування економіки [18]. В рамках огляду і аналізу зовнішньої підтримки, яку отримує Україна під час війни (і, можливо, буде отримувати в післявоєнний час), важливо відслідковувати роль цих трьох структур.

В контексті таких організацій (хоча це певною мірою стосується і НУО, і наднаціональних міжнародних організацій) варто також згадати міжнародних донорів, що надають фінансову підтримку. Важливими є планування та координація між донорами та партнерами щодо впровадження допомоги, враховуючи при цьому місцевий контекст. Донори повинні бути готовими надавати достатнє фінансування для задоволення потреб суспільства, а також підтримку в довгостроковій перспективі [17]. Без цього, короткострокова допомога може виявитися марною, якщо через брак ресурсів для нормалізації соціально-економічного стану країна повернеться до стану конфлікту. Окрім цього, важливо, щоб місцеве населення відіграло одну з чільних ролей у плануванні, досягненні, та оцінці процесу втілення програм допомоги. Як уряд, так і населення мають підтримувати відновлення, щоб забезпечити його успіх та позитивний, довготривалий ефект. Також практика відновлення показує важливість підтримки мікроекономічних структур, оскільки

підтримка виключно макроекономічних структур може посилювати корумпованість еліт (через доступ до розподілу усього масиву донорської допомоги) та нерівномірно відображатись на добробуті суспільства [17].

Висновки. За допомогою досягнутих результатів, можна відповісти на три поставлені на початку статті дослідницькі запитання, а також підтвердити або спростувати висунуті гіпотези. По перше, при відповіді на перше запитання, підтверджується гіпотеза, що у процесі повоєнної відбудови бере участь велика кількість гравців, кожен з яких може відігравати важливу роль залежно від ситуації. Щодо найбільш впливових акторів, то потрібно відзначити, що багато дослідників теми повоєнного відновлення фокусують увагу на потребі держав, що відновлюються брати на себе відповідальність за власну відбудову. Без досягнення стабільності уряду та інституційної стійкості, складно досягти подальшого успішного відновлення. У цьому контексті також розкрилась окрема важлива роль громадянського суспільства, яке може як підтримувати, так і контролювати уряд, допомагаючи боротись з корупцією та досягати розвитку країни після війни. Що ж до великих міжнародних організацій, то хоч вони і відіграють важливу роль, та потрібно виділити саме окремих країн-членів таких структур, які можуть як впливати на рішення щодо допомоги, так і надавати її індивідуально.

По друге, складно повністю підтвердити або спростувати другу гіпотезу. До певної міри, дійсно, сильні сторони для великих міжнародних організацій – це можливість залучати підтримку багатьох держав та регулювати конфлікт, для впливових країн чи наддержавних структур – великий фінансовий

потенціал для допомоги, для громадянського суспільства в державі, що відновлюється – можливість контролювати прозорість процесів відбудови. Проте, це далеко не всі можливості та види впливу, якими володіють ці актори. Основні виклики дійсно відрізняються залежно від ситуації; вони включають внутрішню нестабільність держави, руйнування урядових структур, підвищений ризик корупції, та ризик повернення активної фази конфлікту. Ці проблеми згадуються багатьма дослідниками під час опису процесів відновлення на різних історичних етапах стосовно більшості акторів.

По-третє, гіпотеза щодо основних гравців, які потенційно відіграватимуть основні ролі під час відбудови України виглядає правдоподібно після аналізу існуючої літератури та прикладів уже наданої державі допомоги ще під час війни (держави і наддержавні структури (США, ЄС). Дещо меншою мірою станом на зараз залучені у підтримку України такі інституції як ООН, МВФ, Світовий Банк, проте їх роль може змінитись на більш впливову на етапі, коли завершиться гостра фаза війни. Що ж до держави з її урядом та громадянським суспільством – вона згадується

як один з основних акторів при відбудові більшістю теоретиків, включно з тими хто досліджує саме ситуацію в Україні. Тим не менше, повністю спростувати або підтвердити ці ідеї буде можливо тільки після війни, коли відбуватимуться процеси саме післявоєнної відбудови.

Загалом, процеси повоєнної відбудови є надзвичайно складними і багатограними. Складно сформулювати універсальну конфігурацію акторів, що беруть участь у повоєнній відбудові держав, адже кожна ситуація унікальна та відрізняється від історичного досвіду (хоча багато рис і можуть збігатись для різних країн, конфліктів, і післявоєнних ситуацій). Тим не менше, у статті, базуючись на дослідженні існуючих аналітичних матеріалів, стану міжнародних відносин, та інших даних, було систематизовано та детально розкрито ролі ряду гравців, які відіграють важливу роль при повоєнній відбудові. Вони включають міжнародні неурядові організації (особливо гуманітарного спрямування), ООН та її структури, держави, що відбудовуються, їх громадянське суспільство, приватний сектор, інші країни та наднаціональні організації, та великі міжнародні фінансові інституції.

Бібліографічний список

1. About the Ukraine Humanitarian Fund. *UNOCHA*: веб-сайт. URL: <https://www.unocha.org/ukraine/about-ukraine-humanitarian-fund> (дата звернення: 17.04.2024).
2. About Us. *United Nations*: веб-сайт. URL: <https://www.un.org/en/about-us> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Peacebuilding and Post-Conflict Recovery. *ECOSOC*: веб-сайт. URL: <https://www.un.org/en/ecosoc/about/peacebuilding.shtml> (дата звернення 20.04.2024).
4. The Essential Role of NGOs in the Reconstruction of War-Torn Countries. *Voice*: веб-сайт. URL: <https://reliefweb.int/report/bosnia-and-herzegovina/essential-role-ngos-reconstruction-war-torn-countries> (дата звернення: 21.04.2024).
5. Ukraine Humanitarian Response 2023. *UNOCHA*: веб-сайт. URL: <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/card/322ccRiHTz/> (дата звернення 17.04.2024).
6. UN System. *United Nations*: веб-сайт. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-system> (дата звернення: 20.04.2024).
7. United Nations Policy for Post-Conflict Employment Creation, Income Generation and Reintegration. *United Nations*: веб-сайт. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/5227107a4.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Will NGOs Replace States as the World's Problem Solvers? *Medium*: веб-сайт. URL: <https://medium.com/discourse/will-ngos-replace-states-as-the-worlds-problem-solvers-548583b85a5c> (дата звернення: 20.04.2024).
9. Abreu S. UN and partners appeal for US\$5.6 billion to help millions affected by the war in Ukraine. *United Nations Ukraine*: веб-сайт. URL: <https://ukraine.un.org/en/219422-un-and-partners-appeal-us56-billion-help-millions-affected-war-ukraine> (дата звернення: 18.04.2024).
10. Balakir K. The Alliance for Citizen Engagement. URL: <https://ace-usa.org/blog/research/research-foreignpolicy/failures-and-successes-of-the-un/> (дата звернення: 20.04.2024).
11. Bray J. The role of private sector actors in post-conflict recovery: Analysis. *Conflict, Security & Development*, 2009. Vol. 9(1). P. 1–26. DOI: <https://doi.org/10.1080/14678800802704895>
12. Why Well-Meaning NGOs Sometimes Do More Harm than Good / Deserrano E. et al. *Kellogg Insight*: веб-сайт. URL: <https://insight.kellogg.northwestern.edu/article/international-aid-development-ngos-crowding-out-government> (дата звернення: 17.04.2024).
13. Jezard A. Who and what is 'civil society?'. *World Economic Forum* : веб-сайт. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/> (дата звернення: 20.04.2024).
14. Landi E. The Role of Civil Society in Ukrainian Reconstruction. *CSIS*: веб-сайт. URL: <https://www.csis.org/blogs/development-dispatch/role-civil-society-ukrainian-reconstruction> (дата звернення: 17.04.2024).

15. Masters J., Merrow W. How Much Aid Has the U.S. Sent Ukraine? Here Are Six Charts. *Council on Foreign Relations*: веб-сайт. URL: <https://www.cfr.org/article/how-much-us-aid-going-ukraine> (дата звернення: 10.05.2024).
16. Musinguzi D. The role of Civil Society Organisations in post-conflict development of northern Uganda. *Journal of Science and Sustainable Development*. 2019. Vol. 6. № 2. P. 122–148. DOI: <https://doi.org/10.4314/jssd.v6i2.7>
17. O'Driscoll D. Good Practice in Post-Conflict Reconstruction, *K4D*: веб-сайт. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6bdb23ed915d4a343cb9dd/494_Good_Practice_in_Post-Conflict_Reconstruction.pdf (дата звернення: 17.04.2024).
18. Romanovych D. Post-war Reconstruction: Case Studies, *KPMG*: веб-сайт. URL: <https://kpmg.com/ua/en/home/insights/2022/12/post-war-reconstruction-of-economy-case-studies.html> (дата звернення: 20.04.2024).
19. Suhrke A., Buckmaster J. Post-war aid: patterns and purposes. *Development in Practice*. 2005. Vol. 15. № 6. P. 737–746. DOI: <https://doi.org/10.1080/09614520500296302>
20. Zhernakov M. Ukraine's vibrant civil society deserves key role in post-war transformation, *Atlantic Council*: веб-сайт. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-vibrant-civil-society-deserves-key-role-in-post-war-transformation/> (дата звернення: 10.05.2024).
21. Давидова Ю., Гребінник Д. Міжнародна організація виявила понад півтори тисячі мін на Харківщині: чому не можуть знешкодити, *Суспільне*: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/466523-miznarodna-organizacia-viavila-ponad-pivtori-tisaci-min-na-harkivsvini-comu-ne-mozut-zneskoditi/> (дата звернення: 17.04.2024).
22. Ізвозікова А. Для розмінування України потрібно ще 5 тисяч фахівців - Резніков, *Суспільне*: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/442308-dla-rozminuvanna-ukraini-potribno-se-5-tisac-fahivciv-reznikov/> (дата звернення: 17.04.2024).
23. Терес Ю. Attracting Foreign Investments For The Development Of The Ukrainian Economy: Wartime Challenges And Postwar Prospects. *Економіка та суспільство*. 2023. Vol. 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-51>

References

1. UNOCHA. (n.d.) About the Ukraine Humanitarian Fund, Available at: <https://www.unocha.org/ukraine/about-ukraine-humanitarian-fund> (accessed April 17, 2024).
2. United Nations (2023) About Us. Available at: <https://www.un.org/en/about-us> (accessed April 17, 2024).
3. ECOSOC. (n.d.) Peacebuilding and Post-Conflict Recovery. Available at: <https://www.un.org/en/ecosoc/about/peacebuilding.shtml> (accessed April 20, 2024).
4. Voice (2000) The Essential Role of NGOs in the Reconstruction of War-Torn Countries. Available at: <https://reliefweb.int/report/bosnia-and-herzegovina/essential-role-ngos-reconstruction-war-torn-countries> (accessed April 21, 2024).
5. UNOCHA (2023) Ukraine Humanitarian Response. Available at: <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/card/322ccRiHTz/> (accessed April 17, 2024).
6. United Nations. (n.d.) UN System. Available at: <https://www.un.org/en/about-us/un-system> (accessed April 20, 2024).
7. United Nations (2009) United Nations Policy for Post-Conflict Employment Creation, Income Generation and Reintegration. Available at: <https://www.refworld.org/pdfid/5227107a4.pdf> (accessed April 20, 2024).
8. Medium (2019) Will NGOs Replace States as the World's Problem Solvers? Available at: <https://medium.com/discourse/will-ngos-replace-states-as-the-worlds-problem-solvers-548583b85a5c> (accessed April 20, 2024).
9. Abreu S. (2023) UN and partners appeal for US\$5.6 billion to help millions affected by the war in Ukraine. *United Nations Ukraine*. Available at: <https://ukraine.un.org/en/219422-un-and-partners-appeal-us56-billion-help-millions-affected-war-ukraine> (accessed April 18, 2024).
10. Balakir K. (2021) The Alliance for Citizen Engagement. Available at: <https://ace-usa.org/blog/research/research-foreignpolicy/failures-and-successes-of-the-un/> (accessed April 20, 2024)
11. Bray J. (2009) The role of private sector actors in post-conflict recovery: Analysis. *Conflict, Security & Development*, vol. 9(1), pp. 1–26.
12. Deserrano E., Nansamba A., et al., (2020) Why Well-Meaning NGOs Sometimes Do More Harm than Good. *Kellogg Insight*. Available at: <https://insight.kellogg.northwestern.edu/article/international-aid-development-ngos-crowding-out-government> (accessed April 17, 2024).
13. Jezard A. (2018) Who and what is 'civil society?'. *World Economic Forum*. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/> (accessed April 20, 2024).
14. Landi E. (2023) The Role of Civil Society in Ukrainian Reconstruction. *CSIS*. Available at: <https://www.csis.org/blogs/development-dispatch/role-civil-society-ukrainian-reconstruction> (accessed April 17, 2024).
15. Masters J., and Merrow W. (2023) How Much Aid Has the U.S. Sent Ukraine? Here Are Six Charts. *Council on Foreign Relations*. Available at: <https://www.cfr.org/article/how-much-us-aid-going-ukraine> (accessed May 10, 2024).

16. Musinguzi D. (2019) The role of Civil Society Organisations in post-conflict development of northern Uganda. *Journal of Science and Sustainable Development*. vol. 6(2), pp. 122–148.
17. O'Driscoll D. (2018) Good Practice in Post-Conflict Reconstruction, *K4D*. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6bdb23ed915d4a343cb9dd/494_Good_Practice_in_Post-Conflict_Reconstruction.pdf (accessed April 17, 2024).
18. Romanovych D. (2022) Post-war Reconstruction: Case Studies, *KPMG*. Available at: <https://kpmg.com/ua/en/home/insights/2022/12/post-war-reconstruction-of-economy-case-studies.html> (accessed April 20, 2024).
19. Suhrke A. and Buckmaster J. (2005) Post-war aid: patterns and purposes. *Development in Practice*. vol. 15(6), pp. 737–746.
20. Zhernakov M. (2022) Ukraine's vibrant civil society deserves key role in post-war transformation, *Atlantic Council*. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-vibrant-civil-society-deserves-key-role-in-post-war-transformation/> (accessed May 10, 2024).
21. Davydova Yu., Hrebinyk D. (2023). Mizhnarodna orhanizatsiia vyivayla ponad pityry tysiachi min na Kharkivshchyni: chomy ne mozhut' zneskodyty [The international organization discovered more than one and a half thousand mines in the Kharkiv region: why can't they be defused], *Suspilne*. Available at: <https://suspilne.media/466523-mizhnarodna-organizacia-viavila-ponad-pivtori-tisaci-min-na-harkivsinicomu-ne-mozut-zneskoditi/> (accessed April 17, 2024).
22. Izvishchnikova A. (2023) Dlia rozminuvannia Ukrainy potribno shche 5 tysiach fakhivtsiv – Reznikov [5,000 more specialists are needed for demining Ukraine – Reznikov], *Suspilne*. Available at: <https://suspilne.media/442308-dla-rozminuvanna-ukraini-potribno-se-5-tisac-fahivciv-reznikov/> (accessed April 17, 2024).
23. Teres Yu. (2023) Attracting Foreign Investments For The Development Of The Ukrainian Economy: Wartime Challenges And Postwar Prospects. *Economy and Society*. vol. 51.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2024

Yurii Chopyk

Postgraduate Student

at the Department International Economic Relations,
West Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3419-3234>

MAIN ACTORS IN THE SPHERE OF STATES' POST-WAR RECONSTRUCTION

Objective. The purpose of the study is to analyse and systematise information about key actors that play an important role in the post-war reconstruction of countries, and to identify which of them could potentially become the most influential in the post-war reconstruction of Ukraine. **Methods.** The author uses literature review and analysis as the main methods for this research. By analysing the historical literature, the current state of international relations, reports of international organisations, and other sources, the author examines the role of international reconstruction actors. **Results.** In general, post-war reconstruction processes are highly complex and multifaceted. It is difficult to formulate a universal configuration of the actors involved in the post-war reconstruction of states, as each situation is unique and different from the historical experience (although many features may coincide for different countries, conflicts, and post-war situations). Nevertheless, based on the study of existing analytical materials, the state of international relations, and other data, the article systematically and in detail describes the roles of a number of actors that play an important role in post-war reconstruction. These include international non-governmental organisations (especially humanitarian ones), the UN and its agencies, the recovering states and their civil society, the private sector, other countries and supranational organisations, and major international financial institutions. **Scientific novelty.** The article identifies and systematises a number of actors that play an important role in the post-war reconstruction process. The author presents three research questions, the answers to which allow us to consider in detail the roles of the main actors in the field of international reconstruction. By analysing and synthesizing the existing data, the author is able to present new ideas that lead to a better understanding of the problem. **Practical significance.** Ukraine is currently at war, but it is already necessary to plan for the post-war reconstruction of the state. The article identifies the main actors in the field of post-war reconstruction and analyses what role they can play in rebuilding Ukraine. The author reviews and analyses the main strengths, along with the main challenges of each of the presented actors, leading to a detailed understanding of the state reconstruction processes.

Keywords: post-war reconstruction, post-war recovery, international recovery actors, foreign investment.